

- I jaký má být volitelům poskytnut doprovod a od koho
- II o volbě .. římského krále
- III o zasedacím pořádku arcibiskupa trevírského, kolínského a mohučského
- IV o kurfiřtech obecně
- V o právu falckraběte a saského vévody
- VI jak se kurfiřti srovnávají s jinými obecnými knížaty
- VII o nástupnictví knížat
- VIII o svobodě českého krále a obyvatel jeho království
- IX o dolech zlatých, stříbrných a dalších
- X o mincích
- XI o svobodě kurfiřtů
- XI o knížecím sněmu
- XIII o odvolání výsad
- XIV o těch, jimž se coby nehodným odnímají lenní statky
- XV o spiknutích
- XVI o falburgrech
- XVII o vyhlášení opovědi
- XVIII ohlašovací list
- XIX podoba zplnomocnění zasílaného kurfiřtem, jenž se rozhodne vypravit ke konání volby své posly
- XX o jednotě knížectví a práv, jež jsou s knížectvími spojena
- XXI o řazení arcibiskupů v průvodu

¹²⁷¹ Přehled názvů kapitol mají jen některé z originálů Zlaté buly, srov. úvod.

Ve jménu svaté a nedílné Trojice, nechť je to šťastné.¹²⁸¹

Karel Čtvrtý, přispěním Boží milosti římský císař, vždy rozmnožitel říše, a český král, na věčnou paměť věci.

Každé království, je-li vnitřně rozděleno, pustne,¹²⁹¹ neboť jeho knížata se stávají spojenci zlodějů;¹³⁰¹ Pán mezi ně totiž vmísil ducha zmatku,¹³¹¹ takže v poledne tápou jako ve tmě;¹³²¹ pohnul jejich svícny z jejich míst,¹³³¹ takže jsou slepí a vedou slepé;¹³⁴¹ kdo chodí v temnotách, klopýtají,¹³⁵¹ a kdo mají slepou mysl, páchají zločiny, k nimž v rozkolu dochází. Pověz, Pýcho, jak bys byla v Luciferu kralovala, kdybys neměla za pomocníka Rozkol? Pověz, závistivý Satane, jak bys byl Adama vyhnal z ráje, kdybys jej nebyl oddělil od poslušnosti? Pověz, Rozmařilosti, jak bys byla zničila Troju, kdybys nebyla oddělila Helenu od jejího muže? Pověz, Zášti, jak bys byla zničila římský stát, kdybys nebyla dohnala nesvorného Pompeia a Iulia, aby se v občanské válce střetli běsnícími meči? A ty Závisti, starým jedem, jež jsi jako had v bezbožném zločinu vstříkla na ratolesti říše a na její základní články, jsi chtěla zničit křesťanskou říši, přestože ji Bůh po vzoru svaté a nedílné Trojice vyztužil bohovědnými ctnostmi víry, naděje a lásky, říši, jejíž základ pevně spočívá na nejkřesťanštějším království; abys otřásla pilíři,¹³⁶¹ a strhla tím k pádu celou budovu, mnohokrát jsi vložila rozkol mezi sedm volitelů Svaté říše, přestože svými voliteli má být Svatá říše osvětlována jako sedmi zářícími svícny,¹³⁷¹ v jednotě Ducha sedmi podob.¹³⁸¹

Nuže, úrad, jež v císařské hodnosti zastáváme, nás zavazuje předcházet nebezpečí budoucích rozkolů a neshod mezi voliteli (mezi něž se, coby český král, samozřejmě počítáme), a to z dvojího důvodu, jednak kvůli

¹²⁸¹ Tento úvod se nachází ve všech sedmi základních vyhotoveních Zlaté buly. Má podobu listiny s náležitou invokací, intitulací, rozsáhlou arengou, narácí a datováním. Skutečnost, že text úvodu neodpovídá celému dílu, bývá uváděna mezi znaky ne zcela dostatečné propracovanosti díla. Srov. úvod.

¹²⁹¹ Srov. L 11, 17.

¹³⁰¹ Srov. Iz 1, 23.

¹³¹¹ Srov. Iz 19, 14.

¹³²¹ Srov. Dt 28, 29, Jb 12, 25.

¹³³¹ Srov. Zj 2, 5.

¹³⁴¹ Srov. Mt 15, 14; Ř 2, 19.

¹³⁵¹ Srov. Iz 50, 10; J 11, 10.

¹³⁶¹ Srov. Sd 16, 30.

¹³⁷¹ Srov. Zj 1, 12; 1, 13; 1, 20; 2, 1.

¹³⁸¹ Srov. Iz 11, 2.

císařství, jednak kvůli právu volit, jež nám náleží; a proto jsme – abychom podpořili jednotu mezi voliteli, abychom zavedli jednomyslnou volbu a abychom předem uzavřeli cestu prokletému rozkolu, o němž jsme mluvili výše – na slavnostním zasedání našeho dvora v Norimberku,¹³⁹¹ kde byli přítomni všichni církevní i světští kurfiřti, jakož i početný zástup ostatních knížat, hrabat, pánů, velmožů, šlechty i měšťanů, na trůnu císařského Majestátu, ozdobeni císařskými infulemi, insigniemi a korunou, po zralém předchozím uvážení, na základě plné císařské moci vydali, ustanovili a rozhodli se posvětit níže psané zákony; léta Páně tisícího třístého padesátého šestého, v deváté indikci, čtyři dny před lednovými ídami, v desátém roce našich království a v prvním roce císařství.

¹³⁹¹ Císař Karel svolal sněm na 11. listopad 1355; sám však dorazil až 25. listopadu a zdržel se do 13. ledna 1356; přítomni byli všichni kurfiřti s výjimkou vévody saského, jenž se nechal zastupovat svým synem.

I Jaký má být volitelům poskytnut doprovod a od koho

(1) Vyhlášíme a tímto provždy platným císařským výnosem s jasným úmyslem a na základě plné císařské moci posvěčujeme, že kolikrát jen a kdykoli dospěje v budoucích dobách nutnost či osud k volbě římského krále, budoucího císaře, a kurfiřti se budou muset podle starobylého chvályhodného zvyku k této volbě odebrat, bude každý kurfiřt, jestliže a když o to bude požádán, povinen kterákoli knížata, své spoluvolitele, nebo jejich posly, které knížata k volbě vyšlou, doprovodit přes své země, území a místa a ještě dále, jak daleko bude schopen, a poskytnout jim bez postranního úmyslu doprovod k městu, v němž se bude volba slavnostně konat, a stejně tak při cestě zpět z tohoto města; to vše pod trestem za zradu a trestem ztráty vlastního hlasu, rozumí se pro tentokrát, který by se jinak měl při volbě uplatnit. A vyhlášíme, že ti nebo ten, kdo se při poskytování uvedeného doprovodu projeví jako odbojníci nebo odbojník, když doprovod zanedbají či zanedbá, již tímto činem propadnou či propadne uvedenému trestu.

(2) Dále stanovujeme a přikazujeme všem ostatním knížatům, držícím léna Svaté říše římské, ať jsou ceněna libovolným titulem, a také hrabatům, pánům, rytířům, manům, urozeným i neurozeným, měšťanům, společenstvím v hradech, městech i jednotlivých sídlech Svaté říše, aby v této době, rozumí se, když bude slavnostně probíhat volba římského krále, budoucího císaře, doprovodili bez postranního úmyslu uvedeným způsobem kteréhokoli kurfiřta, jenž o takový doprovod u nich nebo u někoho z jejich lidí požádá, nebo jeho posly, které k volbě vyšle; a to, jak bylo řečeno, přes svá území i jinudy, co nejdále budou moci. Jestliže se někdo odváží protivit se tomuto našemu ustanovení, propadne již svým činem trestům uvedeným níže. Všechna knížata, hrabata, pánové, urození, rytíři, manové i všichni šlechtici, kteří by činili opak, se proviní zradou a postihne je zabavení všech lén, která obdrželi od Svaté říše římské i od kohokoli jiného, a všeho svého majetku, ať jej drží kdokoli. Rovněž všichni měšťané a společenství, odvažující se vystupovat proti výše uvedenému, jsou zrádci a právě tak je postihne naprostá ztráta všech jejich práv, svobod, výsad a milostí, které obdrželi od Svaté říše, a se všemi svými osobami a statky budou uvrženi do císařské klatby a budou proskribováni. Ty, které již na základě samotného skutku zbavujeme od tohoto okamžiku stejně jako od onoho všeho práva,

zasedat při všech veřejných císařských úkonech, tedy soudech, přinášení dávek z lén, při občerstvení u stolu a také při poradách a vyřizování všech ostatních záležitostí, při nichž dochází nebo bude docházet k tomu, že se společně sejdou, aby přispěli císařské důstojnosti a císařovu užítku. Chceme, aby se tento způsob zasedání podle pořádku, jenž byl vylíčen výše, vztahoval provždy i na nástupce řečeného arcibiskupa kolínského, trevírského a mohučského; ať se v naprosto žádné době nemůže vyskytnout ohledně těchto věcí nějaká pochybnost.

Kapitola IV O kurfiřtech obecně

(1) Dále stanovujeme, že kdykoli od tohoto okamžiku do budoucna dojde k tomu, že císařský dvůr se slavnostně sejde při nějakém zasedání, rozumí se jak při radě, tak u stolu a na libovolných jiných místech, na nichž římský císař či král zasedne spolu s kurfiřty, musí po pravém boku římského císaře či krále, bezprostředně po arcibiskupu mohučském nebo kolínském – rozumí se po tom z nich, jenž bude právě v té době, v závislosti na místě a na rozdílných krajích, podle znění své výsady zasedat po pravém boku císaře¹⁴³¹ – jako první obdržet místo k sezení český král, bude-li kníže korunovaný a pomazaný, a hned vedle něj jako druhý .. falckrabě rýnský, zatímco po levé straně, bezprostředně vedle toho z řečených arcibiskupů, který právě bude sedět po levém boku, obdrží první místo .. vévoda saský a po něm druhé .. markrabě braniborský.

(2) Dále, pokaždé, když Svatá říše bude právě bez svého vládce, bude mohučský arcibiskup oprávněn – jako byl oprávněn, jak známo, ode dávna – k tomu, aby písemně svolal ostatní řečená knížata, své společníky při volbě císaře; ať se všichni, nebo aspoň ti, kdo se budou moci a budou chtít zúčastnit, společně shromáždí v době volby, bude úkolem řečeného mohučského arcibiskupa – a nikoho jiného z jeho spoluvolitelů – zjistit jednotlivě jejich volbu, a to v následujícím pořadí: nejprve se dotáže arcibiskupa trevírského, jemuž náleží první hlas – podle našeho rozhodnutí i v souladu s tím, že mu, jak jsme zjistili, dosud náležel – dále arcibiskupa kolínského, jemuž

¹⁴³¹ Srov. kapitolu III.

přísluší důstojnosti a povinnost vložit jako první římskému králi korunu na hlavu; jako třetího se zeptá českého krále, jemuž patří právem a zaslouženě díky jeho výsostnému královskému důstojství prvenství mezi laickými voliteli; jako čtvrtého se bude ptát falckraběte rýnského, jako pátého vévody saského, jako šestého markraběte braniborského; hlasy jich všech zjistí řečený mohučský arcibiskup v předeslaném pořadí. Až s tím bude hotov, vyzvou jej naopak řečená knížata, jeho společníci, aby i on vyjádřil svůj názor a seznámil je se svou volbou.

(3) Dále, při slavnostním shromáždění císařského dvora poslouží markrabě braniborský římskému císaři či králi vodou, v níž by si mohl umýt ruce; prvním nápojem poslouží český král, jenž však, podle výsad svého království, není povinen poskytnout tuto službu s korunou na hlavě, pokud ze své vůle nebude chtít;¹⁴⁴¹ falckrabě přinese pokrm a saský vévoda se ujme služby podkoního, jak se podle zvyklostí dále ode dávna.

Kapitola V O právu rýnského falckraběte a saského vévody

(1) Navíc, kdykoli se přihodí, jak bylo uvedeno výše, že Svatá říše bude právě bez svého vládce, tehdy bude slavný rýnský falckrabě, nejvyšší stolník Svaté říše, povinen stát se – k rukám budoucího římského krále v krajích kolem Rýna a ve Švábsku podle franského práva a z důvodu knížectví neboli falckraběcí výsady – správcem říše s pravomocí konat soudy, přidělovat církevní obročí, vybírat důchody a dávky, uvádět v držení lén, přijímat přísahy věrnosti místo Svaté říše a jejím jménem; to vše ale bude muset po volbě římský král v příslušné lhůtě obnovit a přísahy mu budou muset být znovu skládány; výjimku budou představovat pouze knížecí léna a ta, která se lidově nazývají vanlehen;¹⁴⁵¹ v jejich případě uvést v držení a vybrat dávky vyhraujeme pouze a jedině římskému císaři či králi. Falckrabě však vezme na vědomí, že se mu v době správcovství výslovně zakazuje provádět libovolné zcizování nebo zastavování, pokud by se týkalo císařského majetku. A podobně chceme, aby slavný vévoda saský, nejvyšší podkoní Svaté říše,

¹⁴⁴¹ Viz výsadu krále Albrechta ze 17. listopadu 1298, stvrzenou králem Karlem dne 7. dubna 1348. Zde listina 2.1.11.

¹⁴⁵¹ Léna udílená předáním praporce.

užíval téhož práva správcovství v těch oblastech, kde se zachovávají saská práva, a to týmž způsobem a za těchže podmínek, jak bylo uvedeno výše.

(2) I když je římský císař či král povinen poskytnout odpověď k případům, ohledně nichž o to bude žádán, jak to prý bylo zvykem ustanoveno, a to před falckrabětem rýnským, nejvyšším stolníkem Svaté říše a kurfiřtem, přesto falckrabě nemůže tento soud konat jinde než u císařského dvora, když bude římský císař či král právě přítomen.

Kapitola VI Jak se kurfiřti srovnávají s jinými obecnými knížaty

Nařizujeme, že při slavnostním shromáždění císařského dvora, kdykoli se bude v budoucnosti konat, řečení kurfiřti církevní i světské budou povždy zaujímat svá místa podle předepsaného pořádku a způsobu, napravo i nalevo, beze změn, a žádný jiný kníže, ať je libovolného stavu, důstojenství, výtečnosti či postavení, naprosto nesmí dostávat přednost před nimi ani před některým z nich, a to při libovolném úkonu týkajícím se dvora ani při chůzi, ani při sezení či stání; přitom důrazně připomínáme, že při takovýchto shromážděních dvora bude jmenovitě český král dostávat bez jakékoli změny přednost ve všech jednotlivých místech a při všech jednotlivých řečených úkonech před každým jiným králem – byť by se i skvěl libovolným jedinečným a zvláštním důstojenstvím –, pokud by se snad při nějaké příležitosti či z nějaké příčiny dostavil nebo byl právě přítomen.

Kapitola VII O nástupnictví knížat

(1) Mezi nespočetnými starostmi, jimiž se každodenně, kvůli zdaru Svaté říše – již s pomocí Boží šťastně stojíme v čele – vysiluje naše mysl, se naše přemýšlení upíná především k tomu, že mezi kurfiřty Svaté říše by mohla trvale zavládnout vytoužená a blahodárná věčná jednota a že srdce těch, jejichž prozíravost ve své době dokáže zmítajícímu se světu prospívat tím pohotověji a tím snáze, čím nepatrnější rozkol se mezi ně vplíží a čím čistší lásku se podaří ohlídat, by mohla trvale přebývat v upřímné lásce, pokud jen by se odstranily nejasnosti a pokud by právo každého z nich bylo jasně

vyhlášeno.¹⁴⁶¹ Nuže, bylo všeobecně, daleko široko rozhlášeno a takřka po celém světě proslula ta zřejmá věc, že slavný český král a slavný rýnský falckrabě, slavný saský vévoda a slavný markrabě braniborský díky moci svého království a svých knížectví mají spolu s dalšími knížaty, totiž knížaty duchovními, svými spoluvoliteli, právo, hlas a místo při volbě římského krále, budoucího císaře, a že se zároveň považují, spolu s knížaty duchovními, za pravé a zákonné kurfiřty Svaté říše a že jimi jsou. Aby se mezi syny těchto světských kurfiřtů nemohla v budoucích dobách vyskytnout záminka k pohoršením a sporům ohledně práva, hlasu a řečené moci a aby se nemohlo obecnému dobru zabraňovat nebezpečnými průtahy, toužíme s pomocí Boží blahodárně předejít budoucímu nebezpečí, a proto stanovujeme a na základě císařské moci tímto po všechny časy platným zákonem nařizujeme, že poté, co světské kurfiřty, či kterýkoli z nich, přestanou být, přejde právo, hlas a moc této volby svobodně a bez námitek jakéhokoli člověka na jejich zákonného prvorozeného syna laika, a kdyby ten nebyl, pak na prvorozeného syna tohoto prvorozeného, rovněž laika. Kdyby prvorozený odešel z tohoto světa bez zákonných mužských laických dědiců, pak z moci tohoto císařského výnosu přejde právo, hlas a moc oné volby na staršího bratra laika po pravé otcovské sestupné linii a potom na jeho prvorozeného, laika; takovéto nástupnictví – co do uvedeného práva, hlasu a moci – prvorozených synů a dědiců těchto knížat bude uznáváno po všechny časy, ovšem s tou podmínkou a v tom smyslu, že zemře-li kurfiřt nebo jeho prvorozený či starší syn laik a stane se, že zanechá zákonné mužské potomky laiky, kteří však nebudou dostatečného věku, pak jejich poručníkem bude starší bratr onoho prvorozeného, dokud starší z dědiců nedosáhne zákonného věku; chceme a nařizujeme, aby se za zákonný věk u kurfiřta považovalo osmnáct dovršených let a aby se to provždy dodržovalo; dokud se tento věk bude naplňovat, je poručník povinen chopit se v úplnosti a ihned spolu se svou povinností i práva, hlasu a moci i všeho, co s nimi souvisí.

(2) Jestliže se stane, že některé z těchto knížectví bude ve Svaté říši uprázdňeno, pak císař či římský král, jenž v té době bude, se o ně bude muset a bude moci postarat jako o majetek, který zákonnou cestou přešel na něj a na říši, a to tak, aby provždy zůstávaly zachovány výsady, práva

¹⁴⁶¹ Začátek kapitoly VII má opět podobu jakési arengy, jež stává v úvodu listin.

a zvyklosti našeho Českého království týkající se volby krále – v případě uvolněného trůnu – obyvateli království, protože ti mají právo českého krále volit; tato volba se má provádět podle jejich výsad¹⁴⁷¹ – při zachování dávného zvyku –, jež obdrželi od svatých římských císařů či králů; nechceme, aby se těmto výsadám čímkoli předcházelo, naopak nařizujeme, aby si nyní i po všechny budoucí doby podržely ohledně svého obsahu i podoby nezpochybňovanou pevnost a platnost.

Kapitola VIII O svobodě českého krále a obyvatel jeho království

Svatí římsští císařové a králové, naši předchůdci, poshověli kdysi milostivě a učinili ústupek slavným českým králům, našim předkům a předchůdcům, a také Českému království a jeho koruně; chvályhodným zvykem – zachovávaným nepřetržitě po dlouhé časy a předepsaným zvyklostmi jeho uživatelů, a to bez zábrany opačného názoru či přerušování – bylo v tomto království od doby tak dávné, že po jiné dnes není památky, zavedeno, že žádný kníže, pán, šlechtic, rytíř, man, měšťan, občan, zkrátka žádná osoba v tomto království a na zboží k němu patřícím, ať se nachází kdekoli a je libovolného stavu, důstojenství, výtečnosti či postavení, nemůže být poháněna ani předváděna a nesmí ani nemůže být po všechny budoucí časy předvolávána před libovolného žalobce nacházejícího se u libovolného soudu mimo toto království neboli nemůže být poháněna jinak než před soud českého krále a soudců královského dvora; a proto tuto výsadu, zvyklost a ústupek na základě císařského vlivu a plné císařské moci s jasným úmyslem obnovujeme a také stvrzujeme a tímto svým provždy platným císařským ustanovením nařizujeme, že kdyby kdokoli z uvedených, ať už kníže, pán, šlechtic, rytíř, man, hradní pán, měšťan, občan či venkovan nebo kterákoli jiná osoba, byl pohnán či byla pohnána v libovolné době k libovolnému soudu mimo řečené České království v jakémkoli případě trestním, občanském či smíšeném nebo ohledně jakéhokoli jednání, naprosto není povinen či povinna uposlechnout nebo se před soudem zodpovídat. Jestliže se přihodí, že proti takto neposlušným či neposlušnému bude libovolný soudce, ustanovený mimo České království a požívající sebevětšího vlivu, soudně postupovat,

¹⁴⁷¹ Srov. listiny ze 7. dubna 1348.

konat proces a v jakýchkoli uvedených případech či jednáních libovolným způsobem vynášet a vyhlášovat výroky předběžné či konečné, ať jeden výrok či více, pak na základě uvedeného vlivu a výše připomenuté plné císařské moci takovému půhony, příkazy, jednání a výroky, jakož i exekuce a vše, co by z nich nebo z některého z nich mohlo jakýmkoli způsobem plynout nebo mohlo být na jejich základě uskutečňováno či nastávat, prohlašujeme za zcela neplatné a liché. A přitom výslovně dodáváme a provždy platným císařským výnosem na základě téhož vlivu a výše uvedeného plné moci nařizujeme, že tak, jak to bylo neustále zachováváno v Českém království od doby tak dávné, že po jiné není památky, právě tak nebude naprosto žádnému knížeti, pánovi, šlechtici, rytíři, manovi, měšťanu, občanu či venkovanovi, zkrátka naprosto žádné osobě neboli obyvateli již víckrát připomenutého Českého království, ať by byl libovolného stavu, výtečnosti, důstojenství či postavení, dovoleno, aby se odvolával k nějakému jinému soudu kvůli jednáním, výrokům předběžným či konečným nebo nařízením českého krále či jeho libovolných soudců, jakož i proti jejich exekucím, které byly proti němu u královského soudu nebo před soudem krále tohoto království či před soudy příslušných soudců učiněny či vyneseny, ať k nim již došlo, nebo teprve v budoucnu mají být vyneseny nebo mají nastat. A rovněž, takováto odvolání neboli apelace – stane-li se, že nějaká budou, proti tomuto nařízení, podána – již samotným tím skutkem pozbývají platnosti a sami odvolávajíci se vezmou na vědomí, že se svým činem vystavili trestu ztráty svých práv.

Kapitola IX O dolech zlatých, stříbrných a dalších

Tímto provždy platným ustanovením nařizujeme a s jasným úmyslem vyhlášíme, že naši nástupci, čeští králové, stejně jako všichni a jednotliví kurfiřti církevní i světské, jak v každé době budou, mohou spravedlivě držet a zákonně vlastnit veškeré doly a naleziště zlata a stříbra, cínu, mědi, železa, olova a libovolných dalších druhů kovu, a také soli, a to jak objevená, tak i ta, která v budoucnu, v kterékoli době, objevena budou v tomto království a v zemích a na zbožích tomuto království podléhajících nebo, což se týká řečených knížat, v knížectvích, zemích, panstvích a na jejich příslušenství; mohou je vlastnit se všemi právy, naprosto žádné nevyjímaje, tak jako mohou být či obvykle jsou takové statky vlastněny, a mohou mít Židy